

'Het gaat om kennis!'

Ruim tien jaar geleden wist Bill Clinton de Amerikaanse presidentsverkiezingen te winnen op basis van de slogan 'It's about the economy, stupid!'. Wie, zoals ik, zich nauw verbonden voelt met Europa, weet hoeveel wijsheid er in deze soundbite schuil gaat. Het in onderlinge verbondenheid werken aan de economische ontwikkeling is immers het fundament waarop idealen als vrede, veiligheid, welvaart en welzijn in de afgelopen vijftig jaar zijn gegrondvest. Om die idealen te bereiken en te delen treden binnenkort weer nieuwe landen tot de Europese Unie toe – waarmee het belang van de economie voor de toekomst van ons werelddeel opnieuw wordt onderstreept.

DOOR LAURENS JAN BRINKHORST

Het is dus belangrijk, dat we een goede economische ontwikkeling vast weten te houden. Om dat te bereiken is het noodzakelijk om steeds nieuwe toegevoegde waarde te creëren. Het sleutelwoord daarbij is kennis: zonder gebruik van (nieuwe) kennis kunnen we geen waarde toevoegen aan onze producten en diensten en verslechtert onze concurrentiekracht. Kennis wordt steeds belangrijker, voor de productiviteitsontwikkeling, de concurrentiekracht en het groeivermogen van de Nederlandse economie. Vandaar mijn inzet op de kenniseconomie, als conditio sine qua non voor economische groei, en daarmee voor welvaart, welzijn en duurzaamheid.

Beroepsremmer

Een koersverandering is nodig omdat moderne economieën in versnelde mate kennis-economieën worden. Kort gezegd: kennis is de centrale concurrentiefactor geworden. Uitsluitend door de inzet van kennis is het mogelijk om te zorgen dat de Nederlandse producten en diensten steeds weer slimmer, efficiënter, gemakkelijker in gebruik en schoner worden. Producten en diensten worden bedacht die, nu onze fantasie wellicht nog te boven gaan. Daarmee leidt de inzet van kennis tot extra toegevoegde waarde, tot economische groei, tot werkgelegenheid en welvaart. In veel landen is het mogelijk om gezien de verschillen in loonkosten eenmaal ontwikkelde technieken goedkoper toe te passen dan dat wij dat kunnen. Dat betekent dat we voor de opdracht staan om steeds verder te denken, steeds onze producten en diensten te vernieuwen en te verbeteren – kortom, om te blijven innoveren. Van kennis heeft de economie nooit genoeg!

Innovatie ligt ten grondslag aan de opkomst en neergang van markten. Sleuteltechnologieën spelen daarbij een cruciale rol. Een voorbeeld uit de vorige eeuw is elektriciteit. Op dit moment zijn ICT en *life sciences* sleuteltechnologieën. Deze technologieën brengen allerlei nieuwe producten en diensten voort die worden toegepast in een groot aantal (bestaande) markten. Ze scheppen nieuwe innovatiekansen op verschillende terreinen en dragen bij aan maatschappelijke doelen als duurzaamheid. Door gerichte keuzes binnen deze gebieden kan Nederland één positie opbouwen.

Het is één van mijn taken om te bevorderen dat die gerichte keuzes worden gemaakt, bijvoorbeeld door te zorgen dat het Nederlandse onderzoek zich scherper focust op dergelijke sleuteltechnologieën en door de samenwerking tussen universiteiten en bedrijfsleven te verbeteren. Laat ik daar tegelijkertijd aan toevoegen, dat dit maar een deel van het verhaal is. Kennis is van belang in alle delen van onze economie en op alle niveaus. Mijn inzet gaat dus niet alleen over professoren en ingenieurs in hun laboratoria en R&D-afdelingen, maar net zo goed over de 'gewone' man en vrouw op de werkvloer, achter de toonbank of op kantoor. Ieders inzet en kennis is nodig om de economie, en daarmee de samenleving, steeds weer een stapje verder te brengen.

Dit geldt nadrukkelijk ook voor de sector waar ik zelf een leidinggevende rol in vervul. Te lang is de overheid geassocieerd met de rol van beroepsremmer. Talloze regelingen zijn opgezet - ongetwijfeld met de beste bedoelingen - waarvan we nu vast moeten stellen dat ze de ontwikkeling van de innovatiekracht van de samenleving en vooral van de economie eerder belemmeren

dan die te ondersteunen en te stimuleren. Laat ik één simpel voorbeeld noemen. Onlangs was nog in het nieuws, dat Philips een belangrijk deel van zijn inkomen haalt uit de rechten die worden betaald voor het gebruik van patenten en octrooien. Maar één van de kostenfactoren waarmee gebruikers van het octrooisysteem te maken hebben zijn 'jaartaksen' die een octrooihouder jaarlijks moet betalen om de duur van zijn octrooi te verlengen. Wat schetst mijn verbazing: in Nederland blijken die jaartaksen bijna drie keer zo duur als in bijvoorbeeld Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Spanje. We zijn zelfs bijna het duurste octrooiland van Europa! Dit wil ik aanpakken. Daarom wordt nu gekeken naar de mogelijkheden om tot een forse reductie te komen. Daarmee moeten we Europees beter in de pas gaan lopen. Overigens zou het MKB veel meer kunnen profiteren van het octrooisysteem. Een goed gebruik ervan kan innovatie in het MKB een sterke impuls geven en bespaart veel kosten voor dure R&D. Dit wordt de komende periode samen met het verlagen van de kosten een zeer belangrijk aandachtspunt.

Excelleren

Mijn inzet op het versterken van de kennis-economie kent een drietal hoofddoelen: een beter innovatieklimaat, meer innovatieve bedrijven en het benutten van innovatiekansen. Om op die drie hoofdlijnen resultaten te boeken, ligt bestuurlijk, sociaal en politiek een aantal grote uitdagingen. Over de bestuurlijke uitdagingen heb ik het al kort gehad. De bestuurlijke uitdaging is het wegnemen van institutionele belemmeringen. Dit is dringend noodzakelijk. Om te zorgen, dat de overheid in haar ordenende en regulerende rol geen rem is, maar juist prikkels geeft die leiden tot een verantwoorde en duurzame groei. Om te zorgen dat departementen samen op trekken, in plaats van gefocust te zijn op het eigen domein – de inzet van collega Thom de Graaf om te komen tot een nieuwe overheid is zonder meer ook van groot economisch belang! Kortom: ik zet me in voor acties die variëren van het terugdringen van belemmerende wet- en regelgeving, een impuls in de kennisbasis, tot een veel betere overheidscommunicatie.

Een belangrijke uitdaging is ook de herstructurering van de verzorgingsstaat. In zekere zin heeft ons sociale model een pervers effect gehad op innovatie: iemand die

wordt verzorgd van de wieg tot het graf, heeft weinig reden meer om risico's te nemen, om zijn nek uit te steken, kortweg om te ondernemen en te excelleren. Alles gaat dan wel zijn gangetje. Althans, totdat we worden ingehaald door landen waar excellentie noodzakelijk is om de concurrentiestrijd te overleven.

Hedonistische waardenoriëntatie

We zullen onze sociale arrangementen zo moeten aanpassen dat mensen worden geprikkeld tot werk, tot durf om innovatief te ondernemen en tot durf om te excelleren. Mensen moeten beseffen, dat niet geschoten altijd mis is. Ondernemend zijn zou de norm moeten zijn, in plaats van middelmaat en meeliften. Let wel, ondernemend zijn raakt een ieder en niet alleen degenen die ondernemer willen zijn of worden. Tegelijkertijd moeten meer mensen worden geprikkeld de kansen van hun idee of innovatie ook daadwerkelijk grijpen. Volgens mij is er veel sluimerend ondernemerschap in ons land (niet in het minst onder de zogenaamde nieuwkomers) en van die potenties moet gebruik worden gemaakt.

Velen menen dat we de besten zijn, dat het vanzelf spreekt dat we meedoen in de finale, waarbij het volgens hen ons van-god-gegeven recht is dat we die finale ook winnen. We zijn echter lang niet zo goed als we denken en zeggen te zijn. In werkelijkheid mogen we blij zijn, dat we meedoen. Een land immers, waar 'studie' een scheldwoord is voor jonge mensen die nieuws- en leergierig zijn en hard werken om die nieuwsgierigheid te bevredigen, is geen ideale voedingsbodem voor een economie waarin kennis het sleutelwoord is.

Een belangrijk kenmerk van de Nederlandse cultuur is een sterk toegenomen belang van wat onderzoekers van de Universiteit van Nijmegen omschrijven als een hedonistische waardenoriëntatie. Uiteraard gun ik het een ieder om van het leven te genieten en om plezier te maken. Laat ons echter niet vergeten, dat we die genoegens van vrije tijd wel moeten verdienen. Anders gezegd: geen vrije tijd zonder arbeid, zonder inzet en zonder het optimaal benutten van alle mogelijkheden die aan ieder mens gegeven zijn.

Menselijk kapitaal en politieke opdracht

Onderzoek laat ook zien, dat mensen er grote waarde aan hechten als in hun werk een beroep wordt gedaan op hun mogelijkheden, als ze de kans krijgen zich te ont-

plooien. Dit geeft me de hoop, dat mijn oproep niet aan dovemansoren gericht is. Daarmee kom ik trouwens tegelijkertijd bij de politieke uitdagingen als het gaat om het realiseren van een kenniseconomie. Voor alle duidelijkheid: ik maak een scherp onderscheid tussen bestuurlijke en politieke uitdagingen. Het eerste gaat onder meer over het organiseren van de overheid, het weg nemen van institutionele belemmeringen. Bij politieke uitdagingen gaat het om het motiveren van mens en samenleving, om het uitdragen van een idee, om idealen en de keuzes die we maken te realiseren. Alle deskundigen zijn het eens over het belang van de productiefactor kennis en over de noodzaak om te komen tot een economie waarin kennis veel meer bijdraagt aan de ontwikkeling van producten en diensten, kortom aan innovatie. Die doelstellingen hebben zich op het niveau van de Europese Unie vertaald in een geïntegreerde strategie om het groeivermogen te bevorderen. Het is aan de politiek om aan de uitwerking van die agenda richting te geven. Cruciaal is dan, dat de bevolking wordt gestimuleerd en gemotiveerd om zich in te zetten voor een verdere ontwikkeling en ontplooiing van het menselijk kapitaal. De human capital theorie laat zien, dat het investeren in het eigen menselijk kapitaal (lees: kennis) zich terugvertaalt in het inkomen dat iemand gedurende zijn of haar leven verwerft. Het is aan de politiek om te zorgen, dat mensen zich die les niet alleen bewust zijn, maar dat ze ook beseffen dat die voor ieder van hen persoonlijk geldt en dat ze daar naar handelen. Inderdaad: *het gaat om kennis!*

Kenniseconomie met onderklasse

Over de opdracht die ik schetste zijn het gehele kabinet, en feitelijk alle partijen in het politieke spectrum, het in essentie eens (of zouden behoren te zijn). Het is echter D66, die zich bij de vorming van dit kabinet hard heeft gemaakt voor een extra inzet voor de kenniseconomie. Ter afsluiting van dit artikel wil ik dan ook stil staan bij de vraag, waarom kenniseconomie en D66 hand-in-hand gaan. Hierboven had ik het al even over de perverse bijeffecten van ons sociale stelsel. Die bijeffecten geven aan, dat de verzorgingsstaat zich heeft ontwikkeld tot een stelsel dat ontkent dat de Nederlandse burger een geëmancipeerd individu is, dat in principe uitstekend in staat is om voor zichzelf op te komen en voor zichzelf te zorgen. Ik vind dat we mensen ook

mogen vragen om die verantwoordelijkheid daadwerkelijk op zich te nemen. Sterker nog, ik gaf al aan dat dit precies is waar werknemers in hun werk de grootste waarde aan hechten. Stimuleer mensen daarom zichzelf optimaal te ontplooien, de talenten in te zetten op de arbeidsmarkt en zo de revenuen te verwerven om te kunnen genieten van de vrije tijd. Immers, het hedonisme waar ik het hierboven over had, is óók een teken van emancipatie. We mogen zonder schuldgevoel genieten van het goede des levens. Het is aan de verzorgingsstaat om mensen in situaties van nood op te vangen en te beschermen, maar niet om ze van wieg tot graf dood te knuffelen! Deze combinatie van eigen verantwoordelijkheid, prikkeling, emancipatie en opvang en bescherming is de kern waar D66 als een sociaal-liberale partij voor staat.

Ik wil daar nog iets aan toevoegen. Eén van de lessen van de globalisering is, dat er onder de nieuwkomers in dit land een groot potentieel aan kennis en ervaring is, waar onze economie van kan profiteren. Wat zij weten, uit eigen ervaring, van de gewoonten en gebruiken in andere culturen kan ons bedrijfsleven helpen om zich ook op andere markten te ontplooien. Vandaar dat de ontwikkeling van de kenniseconomie hand in hand gaat met diversiteitsmanagement. Vanuit een sociaal-liberaal perspectief behelst die uitnodiging aan de nieuwkomers om mee te werken aan de kenniseconomie nadrukkelijk óók een oproep (om niet te zeggen: een opdracht) om deel te hebben aan de samenleving. In dit verband wil dat zeggen: om te leren, om te werken en om zich te ontplooien. Breder gesproken geldt dit trouwens voor iedereen die zich in een achterstandssituatie (geen afgeronde opleiding, werkloos, structurele uitkeringsafhankelijkheid, taalachterstand, et cetera) bevindt, en niet alleen voor die nieuwkomers. Want een kenniseconomie met een onderklasse is voor mij als D66'er onacceptabel.

De auteur is minister van Economische Zaken voor D66.